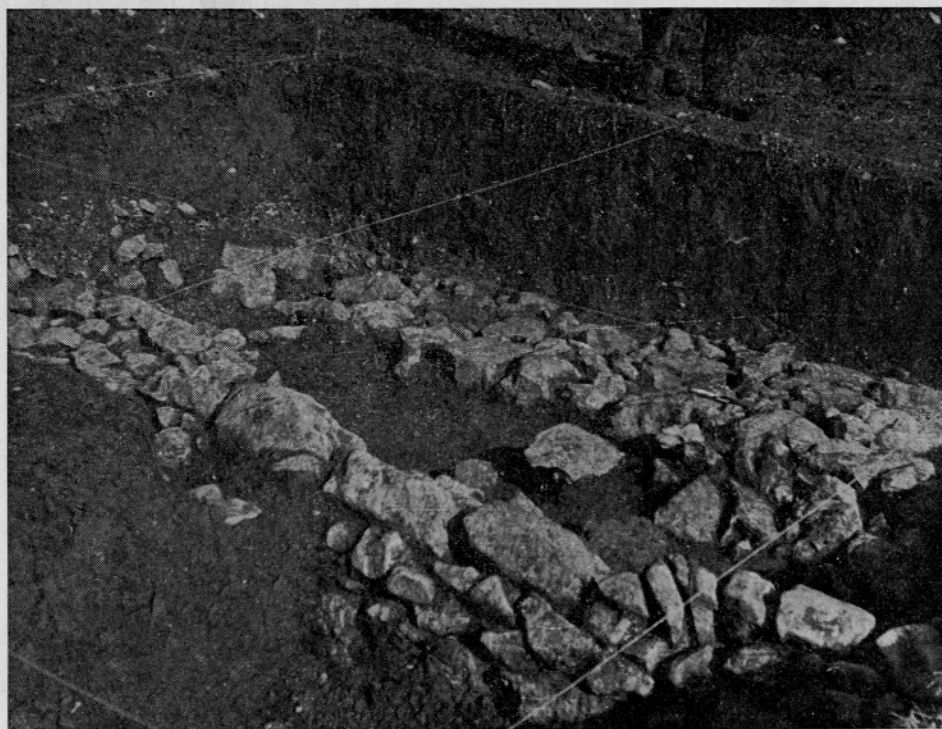

UTRDBE NAUPORTA OB LJUBLJANICI NA VRHNIKI

IVA MIKL CURK

Zavod za spomeniško varstvo SRS, Ljubljana

Nauportus je med rimskimi naselji na današnjem slovenskem prostoru eno tistih, ki je v delih preučevalcev antike v srednji Evropi zelo pogosto omenjeno. *Nauportus* je bil pomembno rečno пристanišče in prekladališče in zanj vemo, da je bil ob Avgustovi smrti *municipii instar* in na teritoriju upora treh panonskih legij.¹ Da ga je treba locirati na sedanjo Vrhniko, je jasno iz opisov antičnih piscev.

Sl. 1. Temelji vzhodnega kraka obzidja na parc. 1065
Fig. 1. Foundations of eastern flank of walls on plot 1065

Sl. 2. Detajl vzhodnega kraka obzidja na parc. 1065
 Fig. 2. Detail of eastern flank of walls on plot 1065

Literarnim virom o pomenu kraja so se že relativno zgodaj, torej konec preteklega in v začetku tega stoletja, pridružili tudi številni arheološki viri,² med njimi dragoceno epigrafsko gradivo (CIL III 3776 in 3777), plod slučajnih odkritij in namernih izkopavanj (npr. K. Deschmann, S. Jenny, F. Schultz in G. Jelovšek).³ Med obema vojnama pa je na Vrhniki obsežneje kopal le še V. Šmid.⁴ V novejšem času je J. Šašel študiral historični pomen kraja,⁵ v okviru preučevanja kraških zapor pa je bilo tudi manjše izkopavanje kastela na Hribu (S. Petru),⁶ sicer o Nauportu ni bilo novih spoznanj.

Že odkritja pred prvo svetovno vojno so opozorila na do neke mere osrednjo vlogo parcel 1051—1066 k. o. Vrhnika na ledini Dolge njive in na desnem bregu Ljubljanice. Ta prostor je bil z glavno cesto povezan z mostom, katerega opornike so našli. Izkopavanja V. Šmida so prostor predstavila skoraj v celoti.⁷ Ta izkopavanja so pokazala, da je bil nekako 150 × 150 m obsegajoči štirikotni prostor na strani proti reki obzidan in utrjen s stolpi, da je imel vzdolž obzidja dolge ozke stavbe — skladišča in da sta bila osrednji pro-tor in svetišče tlakovana. Številne drobne najdbe, z izjemo zakladne najdbe keltskih novcev ali želoda za prače,⁸ niso bile objavljene, zdi se pa, da sodijo vse v izrazito zgodnjo antiko.⁹ Vztrajno pripovedovanje domačinov o najdbah in stari podatki¹⁰ pa so dali slutiti, da je bil zazidan tudi levi breg Ljubljanice v višini Dolgih njiv.

Priprave za gradnjo avtomobilske ceste v neposredni soseščini najdišča so zahtevale večja zaščitna izkopavanja v letih 1969 in 1970.¹¹ V skladu z namenom izkopavanja, neugodnim letnim časom in sprotimi rezultati smo bolj sistematično raziskovali na štirih mestih,

in sicer na parceli 1065, 1059, 1051—1054 in 2768/1, medtem ko smo na ogroženih mestih le sondirali (glej prilogo 1).

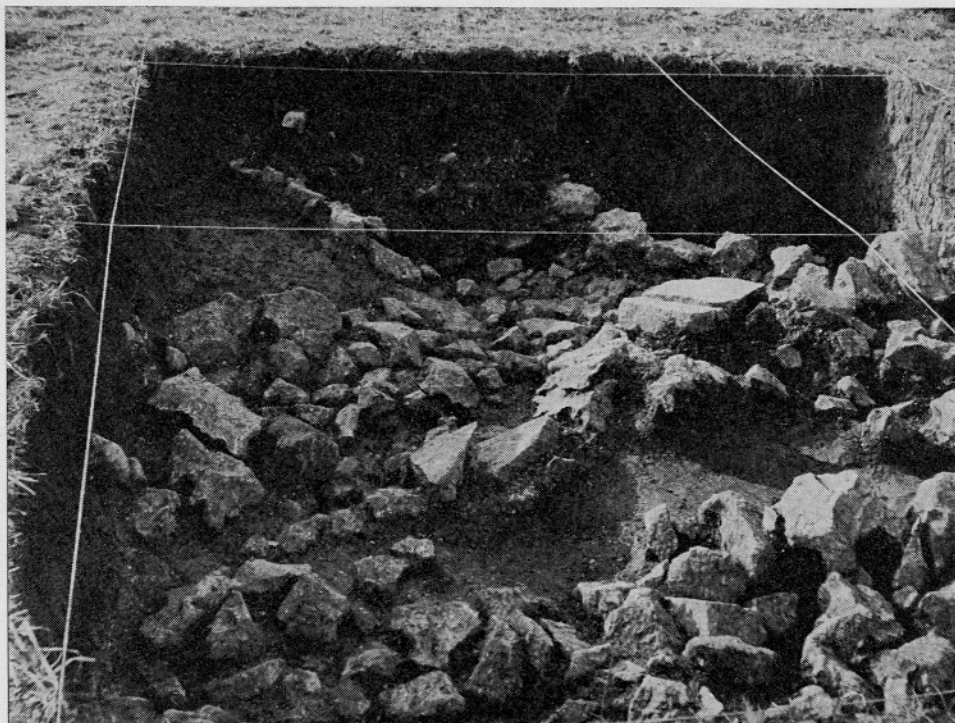
1. Pri raziskovanju na parc. 1065 (priloga 1, B) smo naleteli na zelo zanimiv vogal obzidja.

Opis plasti: Tik pod rušo so se že začele vrhnje plasti v sterilni ilovici v rel. globini do 0,75 m vkopanega temelja obzidja iz lomljenega apnenca. Na zunanjo stran se je v isti rel. globini 0,5 do 0,75 m in v širini 3 m od temelja širil sip drobnejšega kamna, ilovnatega stenskega lepa in peska. Na notranji strani temelja in znotraj stolpa je bila le nekaj centimetrov debela kulturna plast svetlo rjava, dokaj čista glina. (glej slike 1—3). Majhno število drobnih najdb in mnogo ilovnatega stenskega lepa smo pobrali v vrhnjem humusu, v plasti sipa ob obzidju in v omenjeni svetli glini. Vse to nam nesporno dokazuje, da je morala biti antična površina ilovnatega, danes neznatno napetega in zelo vlažnega zemljišča enaka današnji.

Opis tlorisa: V celoti smo odkrili jugovzhodni vogal prej neznanega, proti kopnem obrnjenega obzidja trga ob Ljubljani. Odkopali smo 16 m vzhodnega in 18 m južnega kraka obzidja, ki sta se lomila malone v pravem kotu in skoraj v celoti vogalni, diagonalno orientirani štirikotni stolp. Obzidje samo je bilo do 3 m široko; notranji del skrbno zloženega obzidja iz lomljencev je meril v širino okoli 0,8 m, nanj pa se je na zunanji strani naslanjal nekaj kasetni sistem. Kasetni sistem smo rekli zato, ker je bil srednji del obzidja delno zgrajen iz nasipa ilovice, drobnega kamenja in peska, zunanji pas pa spet iz zloženega lomljenca, a tu v širšem, in gotovo tudi prvotno nižjem zidu kot na notranji strani. Prečno je bil ta sistem nekako na vsaka 2 m povezan z 0,5 m debelim zidcem iz lomljenca in v notranjosti posameznih predelkov, kaset, kot govore ohranjeni sledovi, z lesenimi vodoravnimi ali poševnimi bruni (glej prilogo 2, slika 1—6). Vsi ti detajli konstrukcije so bili dobro spoznavni le na vzhodnem kraku obzidja, medtem ko so bili na južnem skoraj povsem uničeni.

Sl. 3. Temelji južnega kraka obzidja na parc. 1065
Fig. 3. Foundations of southern flank of wall on plot 1065

Sl. 4. Detajli temeljev spoja jugovzhodnega stolpa in obzidja
 Fig. 4. Details of foundations of join of south-east tower with walls

Verjetno so zaradi statičnih razlogov (noben element v stikih zidov nam ne dopušča domneve o dveh gradbenih fazah — glej slike 4—6) združili temeljne plasti obeh krakov obzidja v pravem kotu, in šele nanju diagonalno zgradili votel temelj štirikotnega vogalnega stolpa z 1 m širokim, iz lomljenca zidanim obodnim zidovjem. Znotraj stolpa smo našli jasne sledove lesenega poda ali druge lesene konstrukcije, temelj pa je bil vsaj na enem mestu ojačen s prečno položenim tramom.

V vsem zidovju ozir. temeljih nismo našli nikakršnih sledov veziva, edino pesek v omenjenem ilovnatem sipu ob ruševinah bi mogel biti ostanek razpadle malte,¹² a še to le iz vrhnjih slojev obzidja.

Južno od južnega kraka obzidja smo našli v globini 0,6 m pod ruševinskim ilovnatim sipom zaplate do 20 cm debele plasti iz drobnejših kamnov, ki se je spuščala globlje (glej profil 1). Mogla bi biti sled tlakovanega prostora pred obzidjem. Podaljševanje izkopa proti jugu, da bi odkrili sledove morebitnega jarka, je bilo brezuspešno že zaradi visoke talne vode. V arheološko sterilnih ilovicah nismo mogli ugotoviti nobenih sprememb. Teren je moral biti tudi v antiki močviren in je zato kaj lahko mogoče, da je bil obrambni jarek nepotreben.

Opis najdb: Drobne najdbe so, kot smo že omenili, zelo maloštevilne.

a) V humusu smo našli nekaj nesporno rimske opeke, precej hišnega lepa z odtisi debelejšega protja in tanjših količev ter naslednjo keramiko: zelo porozno žgano in izrazito profilirano rdečo in sivo (tab. I, sl. 10), diskasto nogico svetlo rdeče čaše iz zelo trdo žgane gline, nekaj drobcev sten amfor, del stene sivenga lonca z metličastim vrezom (tab. I, sl. 12), drobec stene rdeče premazane čašice, drobec stekla (tab. I, sl. 7) in del stene prazgodovinske posode (tab. I, sl. 11). Del tega gradiva sodi gotovo v nearheološke dobe.

b) V glinasti plasti ob temelju je bilo spet precej hišnega lepa, ustje ali noga krožnika iz domače, rjavkaste keramike (tab. I, sl. 14) ter noga velikega aretinskega pladnja iz sigilate (tab. I, sl. 13). Tega lahko jasno datiramo v Avgustov čas, in sicer v leta okoli začetka našega štetja.¹³ Najdba tako precej dobro služi za datacijo antične hodne površine ob obzidju in v stolpu.

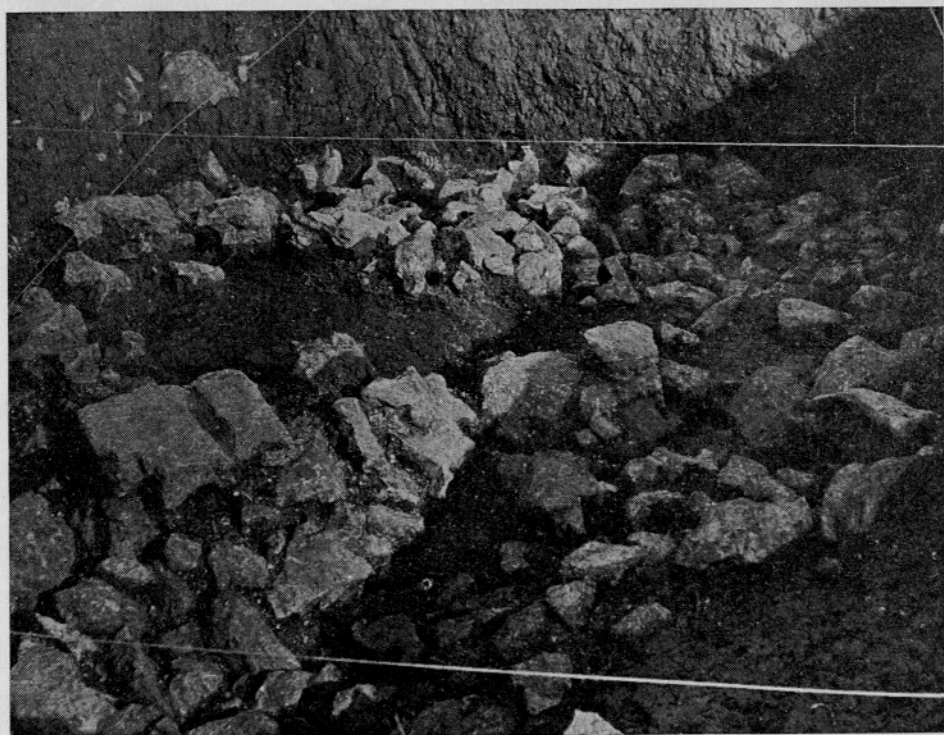
c) V ruševinskem sipu nad temelji obzidja in predobzidnega prostora smo našli poleg hišnega lepa kose velikega rdečega rimskega vrča, drobec stene črnega lonca z debelim metličastim vrezom prav do dna (tab. I, sl. 17), drobec t.im. črne sigilate, več drobcev rjavkastih loncev z metličastim vrezom, fragmente amfore, nedokončano bronasto fibulo¹⁴ (tab. I, sl. 15) in nekaj koscev prazgodovinskih posod (tab. I, sl. 18, 20).

2. Na parc. 1059 smo morali izkop zaradi neugodnega vremena in narasle talne vode omejiti le na ogroženo mesto (glej prilogo 1 C). Rezultat je bil tudi tu dovolj zanimiv.

Opis plasti: Tik pod oranico je bila ilovnata rjava plast, pod to v gl. 0,5 m do 15 cm debela plast kamna in posameznih kosov opeke (tegul), neprekinjena, brez veziva, vsekakor nek tlak. Pod tem so se začele arheološko sterilne ilovice. Samo v vzhodnem delu izkopa smo naleteli med oranico in višino opisanega tlaka na vrsto zloženih večjih lomljencev, podobnih notranjemu pasu obzidja na parc. 1065.

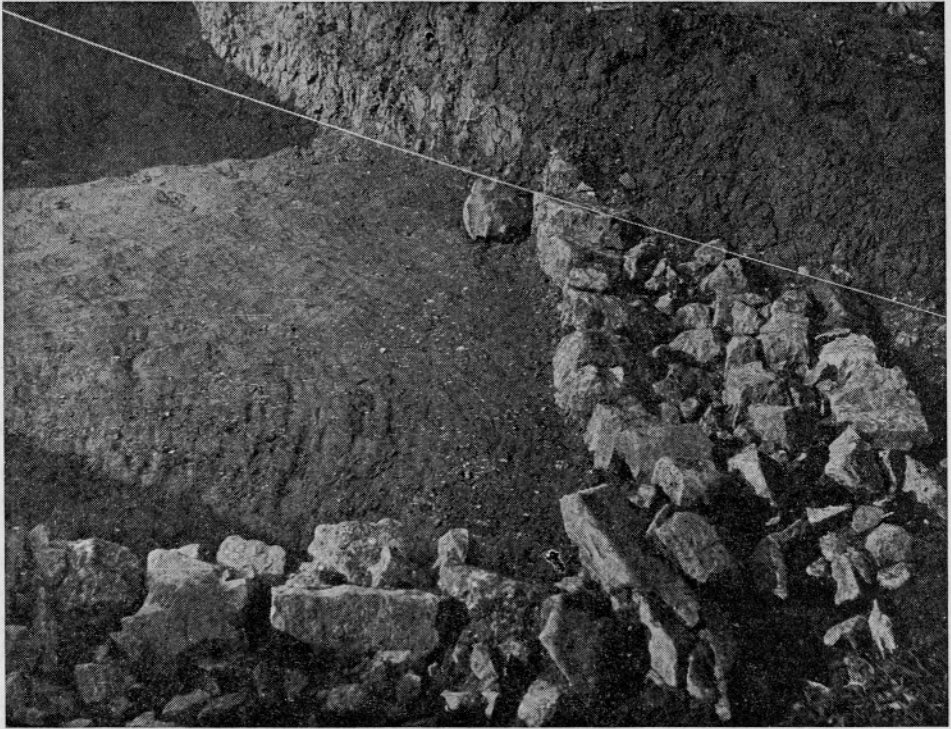
Opis tlorisa: Celotni raziskani prostor je v antiki (danes relativna globina 0,5 m) pokrival kamnit, v ilovico vložen tlak, ki je potekal v vsaj 8 m širokem pasu tudi proti jugu, preko črte, ki veže ali zadnji, prej odkriti stolp ob Ljubljani in vogalni stolp na parc. 1065 ali preko podaljšane črte na parc. 1065 odkritega južnega obzidja. Le na vzhodu je do izkopišča na parc. 1059 segla vrsta lomljencev (glej slika 7), povsem identičnih z najslabše ohranjenim mestom na notranjem delu južnega obzidja, na parceli 1065, in sicer prav na mestu, ki je točni podaljšek linije notranjega pasu južnega kraka obzidja. Okrog teh sledov obzidja, če jih smemo tako označiti, so bile ruševine tlaka. To nas sili k domnevi, da se je tlak šele v neki kasnejši gradbeni fazi pretrgal in da ga je nadomestilo obzidje.

Med delom na parc. 1059 so nas lastniki novih hiš v Janezovi vasi, torej na podaljšku ravne črte od rimskega mostu proti jugu prek izkopišča na parc. 1059, opozorili, da so enak tlak, kot smo ga odkopali mi, uničili pri gradnji nekaj hiš in to tudi v nekako 8 m širokem pasu.

Sl. 5. Detajli temeljev spoja jugovzhodnega stolpa in obzidja

Fig. 5. Details of foundations of join of south-east tower with walls

Sl. 6. Temelji jugovzhodnega stolpa
Fig. 6. Foundations of south-east tower

Drobnih najdb v tem delu izkopišča ni bilo.

3. Na parc. 1052—1054 smo nekoliko preverili le stratigrafijo, obširnejši pa je bil le izkop na parc. 1051, kjer smo odkopali zaradi gradnje delno ogroženi jugozahodni stolp, že znan iz Šmidovih izkopavanj (glej prilogo 1, D in priloga 3).

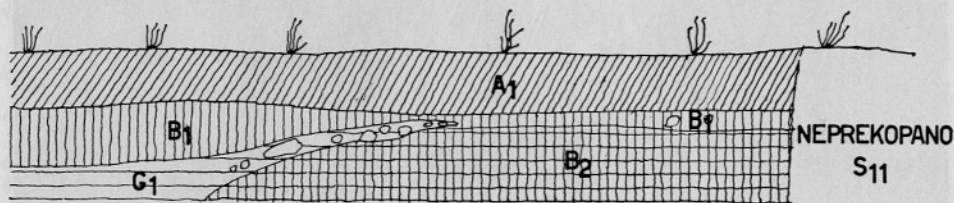
Opis plasti: Na parcelah 1052—1054 je bilo moč ugotoviti med oranico in sterilno ilovico, ki se pojavlja tudi tu v rel. globini 0,6 m, precej maltasto ruševinsko plast. V tej smo našli le kos kamnitih žrnelj (glej prilogo 1, h, i, j).

Na parceli 1051, torej čisto blizu Ljubljane, kjer so že prejšnji izkopavalci ugotovili obzidje trga, smo ugotovili, da je moral biti antični nivo terena malone višji kot današnji, saj se je v rel. globini 0,4 m začela arheološko sterilna ilovica. Na tej leži (v današnji oranici) spodnja plast lomljenčev temeljev obzidja. Na vrhnjem delu lomljenčev smo našli več sledov malte, sledov, ki podkrepjujejo izraženo domnevo, da so bili višji sloji obzidja vezani z malto.

Opis tlorisa: Tudi v jugozahodnem vogalu sta se južni in zahodni krak obzidja stikala skoro v pravem kotu in je bil mednju vgrajen, glede na sled linije obzidja, votel štirikoten stolp. Temelji so bili tu mnogo slabše ohranjeni, razporeditev sledov in njih mere pa dopuščajo misel, da sta bila jugozahodni vogal in zahodni krak obzidja zgrajena enako kot letos bolje raziskani jugovzhodni vogal in dobro ohranjeni vzhodni krak obzidja in da so bile tudi mere obzidja in stolpa enake onim na jugovzhodnem vogalu (glej prilogo 3).

Opis najdb: V oranici in med ruševinami obzidja smo naleteli le na nekaj drobnih najdb, na dva kosa hišnega lepa z odtisi večjih količev, nekaj drobnih črnih in belih mozaičnih kock, drobec železa, nekaj črepinj rdečih in sivih posod, profilirana ustja loncev (tab. I, sl. 2, 3), drobec sive skodelice tenkih sten (tab. I, sl. 9), verjetno padske sigilate iz prve polovice 1. stol. (tab. I, sl. 6), drobec rdeče čašice ter drobec »črne sigilate« (tab. I, sl. 8).

ZAHODNI PROFIL S₁₂ M 1:20

Prof. 1. Prerez plasti pred južnim krakom obzidja na parc. 1065

Legenda: A prst, B 1 glinasti nivo, C1 ruševinska plast, B2 sterilna ilovica

Prof. 1. Section through layers in front of southern flank of walls on plot 1065

Key: A soil, B1 clay level, B2 sterile clay, C1 layer with ruins

Vse to gradivo je dokaj raznoliko in tudi iz nearholoških dob (profilirana ustja loncev), le črno sigilato moramo datirati najpozneje v Avgustov čas.¹⁵ Dejstvo ne preseneča, saj smo na zemljišču, ki je bilo že intenzivno prekopano.

Dalj proti vzhodu smo na desnem bregu Ljubljanice, na ogroženem zemljišču, skopali več sond, kot smo že omenili, v njih pa nismo našli arheoloških sledov, kar pričča, da se stavbe preko obzidja niso širile proti vzhodu (glej priloga 1, a—g).

4. S sistemom sond smo pregledali tudi ves ogroženi prostor na parceli 2768/1. Pri tem smo ugotovili, ne le, da je bil tudi ta prostor v antiki posejten, ampak da je bila zazidava tudi tu skoro enaka kot na drugem bregu Ljubljanice (glej priloga 1, 4, 5).

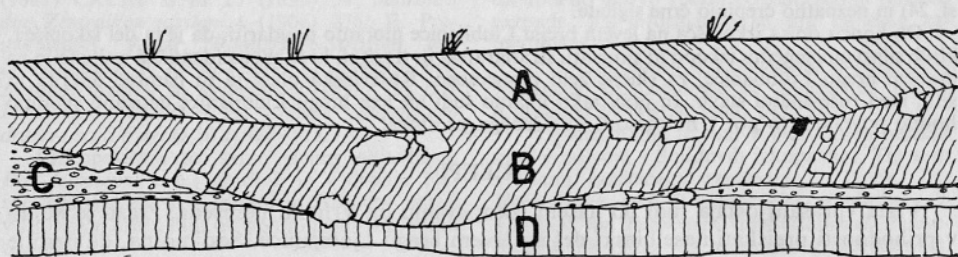
Sl. 7. Ruševine na parc. 1059

Fig. 7. Remains on plot 1059

Opis plasti: Na zahodni strani izkopišča, blizu ceste proti Ljubljani, je sodobno obdelovanje vrtov pokrilo arheološke plasti z do 20 cm debelim slojem čistega, skoraj gotovo navoženega humusa. Temu je v gl. 0,4 m sledila ilovnata ruševinska prst, kjer je bilo nekaj malte, peska, opečnega in tegulnega drobiža, oglja in črepinj. Ta plast je počivala na tenki zbiti peščeni plasti, zdi se, da na nekakem tlaku ali hodni površini. V njej so bile še posamezne rimske najdbe. V rel. globini 0,5 m je bila arheološko sterilna ilovnata plast (profil 2). V srednjem delu izkopišča smo v ruševinski ilovnati plasti naleteli na spodnjo plast temelja (debeline 0,6 m), pravokotno se sekajočega spleta zidov iz lomljenca, ki je slabo vezan z malto. V tem delu izkopišča je bila med humus in ruševinsko plast včasih tudi vrinjena trda, arheološko sterilna ilovnata plast, verjetno posledica poznejših prekopavanj (glej profil 3). Na zemljišču pri Ljubljani pa vrhnjega humusa takorekoč ni bilo, po čemer moramo sklepati, da je bil tudi levi breg Ljubljanice v antiki skoraj višji kot danes. V bližini brega pa smo spet naleteli na plast suhozidnega temelja iz lomljenca, segajočega že v sterilno rumeno ilovico.

Opis tlorisa: V srednjem delu izkopišča smo našli temelje po straneh neba orientiranega stavbnega objekta ali objektov. Temelj je bil iz lomljenca in slabo vezan z malto. Na enem od temeljev

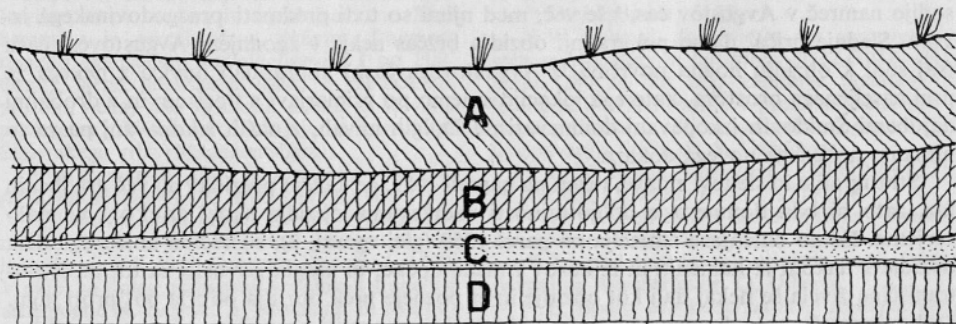
JUŽNI PROFIL S₁ M 1:20

Prof. 2. Prerez plasti v zahodnem delu parc. 2768/1
 Legenda: A humus, B ruševinska prst, C peščeni sip, D rjava ilovica

Prof. 2. Section through layers in western part of plot 2768/1
 Key: A humus, B earth containing ruins, C powdery sand, D brown loam

JUŽNI PROFIL S₄ M 1:20

Prof. 3. Prerez plasti na sredi parc. 2768/1
 Legenda: A humus, B zelo črna ruševinska prst, C peščeni sip, D rjava ilovica

Prof. 3. Section through layers in the middle of plot 2768/1
 Key: A humus, B black earth layer with remains, C powdery sand, D brown loam

je bil jasno spoznaven recenten vkop, mogoče nezabeleženega arheološkega izkopavanja (glej prilogo 5 in prilogo 1). Tlakov stavbnih objektov nismo mogli zaslediti. Sodeč po zbiti peščeni plasti so se stavbe menjavale z večjimi prostimi površinami. Sodeč po rezultatih v vzhodnem delu izkopišča, bliže Ljubljani, so se te po straneh neba orientirane stavbe naslanjale na obzidje, speljano vzporedno z bregom Ljubljane. To obzidje smo pri opisu plasti že omenili. Odkrili smo ga le malo in je bilo slabo ohranjeno, a videti je povsem enako onemu na desnem bregu, tako po stratigrafiji kot po merah in tehniki. Nanj se pravokotno naslanja vsaj 10 m dolg nosilni zid stavbe, ki je bila 8 m stran od obzidja, pregrajena s tanjšim zidcem (glej prilogo 4 in prilogo 1, r, s, t). Po tem fragmentarnem odkopu bi mogli soditi, da je bil tudi prostor na levem bregu Ljubljane prav podobno zazidan kot na desnem. Bil je utrjen z obzidjem, ki so se nanj naslanjale v notranjost utrjenega prostora potegnjene velike stavbe in da so bile tudi na tem bregu Ljubljane večje proste površine. Obodno obzidje ozir. njegovi temelji so danes na levem bregu bolj odmaknjeni od Ljubljane kot na desnem.

Opis najdb: V skladu z zelo reducirano stratigrafijo in mogoče tudi v skladu s funkcijo stavb je število najdb izredno skromno. V humusu arheološkega materiala takorekoč ni. V slednjem in tudi v kulturni plasti, čeprav smo v notranjosti obzidja, nismo našli nobenega novca. V ilovnati ruševinski plasti med zidovjem stavb smo našli le nekaj atipičnih črepinj boljše rdeče keramike in fine rdeče čaše, dvojen polkrožen ročaj rumene skledice ter košček olivno zelenega stekla. V zbiti peščeni »hodni površini«¹⁶ zahodnega dela izkopišča smo našli pokrov amfore z žigom (tab. I, sl. 23), steno rumene skledice (tab. I, sl. 21) ter del reliefnega skifosa iz delavnice Surus Sarius (tab. I, sl. 24) in neznatno črepinjo črne sigilate.

Ob koncu opisa izkopišča na levem bregu Ljubljane moramo poudariti, da je ta del izkopišča, kljub silno omejenemu izkopu in situaciji, stratigrafski in tlorisni, ki je skoro identična s situacijo na desnem bregu Ljubljane, za sklepe zelo pomemben. Ruševinska plast je tu namreč odkrita in situ, med ruševinami stavb. In prav tako imamo tudi na tem bregu Ljubljane datirano spodnjo hodno površino, to pot v notranjosti obzidanega prostora.

SKLEPI

Vrsta vprašanj ostaja tudi po našem izkopavanju na Vrhnikih nerešena. Zlasti je nujno v prihodnosti preiskati naselbinski del na levem bregu Ljubljane. Sodimo pa, da nam je zadnje izkopavanje vendarle nekoliko približalo del naselja ob Ljubljani.

V vsem izkopišču namreč, kar smo videli iz opisov, nismo v nedotaknjeni arheološki plasti nikjer našli nikakršnega predmeta, ki bi ga bilo treba kakorkoli datirati pozneje kot v Avgustov čas, pač pa bi bilo treba nekatere datirati še dalj nazaj. V Avgustov čas moramo postaviti hodno površino ob obzidju in jugovzhodnem stolpu (glej zgoraj, izkopišče na parc. 1065, 1) in hodno površino na levem bregu Ljubljane (glej zgoraj, 4), oboje na podlagi skromnih drobnih najdb, ki jih je moč jasno datirati. V zasipu med temeljnimi kamni obzidja, v ruševinski plasti (glej zgoraj, zlasti 1) so tudi vse ostaline izrazito zgodnjeantične, sodijo namreč v Avgustov čas,¹⁶ še več, med njimi so tudi predmeti prazgodovinskega izvora. Slednje priča, da so pri gradnji obzidja brščas nekje v zgodnjem Avgustovem času (saj sodi k obzidju hodna površina iz Avgustovega časa) uporabljali ilovico z nekega že prej naseljenega prostora, katerega lokacijo smemo po primerjavi s tlorisom in z drobnimi najdbami Šmidovih izkopavanj domnevati na Dolgih njivah, z naših izkopavanj pa za to nimamo nobenega izkopa dokaza.

Stratigrafija in sledovi zidave, razen na parceli 1059, ne kažejo prezidav ali več gradbenih faz, zato bi bila domneva o dolgotrajnosti vzdrževanja obzidja skozi antiko bolj malo verjetna. Edino omenjena situacija na parc. 1059 (glej zgoraj, 2), sosesčina uničenega dela obzidja s tlakom iz kamenja in iz kosov rimske opeke, bi mogla govoriti za to, da je notranjščina živela še nekaj dalj kot obzidje in si pozneje prek obzidja odprla pot proti jugu. Dokončno rešitev te domneve pa moramo, seveda, prepustiti poznejšim ponovnim raziskavam notranjosti obzidanih delov naselja. Tako se zdi glavna ugotovitev našega raziskovanja datacija obzidja, ali bolje, vsaj nekaterih krakov obzidja naselbinskih delov Nauporta ob Ljubljani, v Avgustov čas, in ugotovitev, da sta obstajala dva utrjena dela na obeh bregovih Ljubljane ter da je bil vsaj eden obzidan krog in krog.

Zanimiva pa so tudi nova zapažanja o načinu zidave te utrdbe. Pri nas doslej še nismo imeli prilike tako preučevati kako zgodnjeantično obzidje. Zelo poučen je študij tehnike prazgodovinskih utrdb,¹⁷ saj se tu srečujemo s kasetastim obzidjem ali tlakovanim predzidnim prostorom. Vidimo pa, da poznajo poznoprazgodovinske in zgodnjerske utrdbe drugje podvojitve zidov,¹⁸ proti sovražniku obrnjeno in znižano okrepitev glavnega zidu ozir. nasipa¹⁹ ali pa horizontalno podlaganje zidu z lesom na vlažnem terenu.²⁰ Vse to nas vodi k misli, da so bili graditelji utrdb zgodnjerskega Nauporta, ki je postal *municipii instar*, vendarle v neki meri povezani z domačim zidarskim izročilom. Med maloštevilnimi ostanki materialne kulture pa najdemo posamezne predmete vsakdanje rabe (domača kuhinjska keramika),²¹ ki jih je prispeval, kljub prevladovanju predmetov iz uvoza, domači civilizacijski element.

¹ Plin. *nat. hist.* III 128. Strabo IV 6, 10; V, 1, 8. Tac. *ann.* I 20.

² Prikaz pri B. Saria, RE XVI 2008 ss.

³ *Mitteilungen der Zentralkommission* 13 (1887) CXLIII ss in 25 (1899) 54; *Jahrbuch der Zentralkommission* 4 (1906) 276; E. Premerstein-S. Rutar, *Römische Strassen und Befestigungen in Krain* (1899) 11; *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko* 9 (1899) 35; *Das Ioanneum* 6 (1943) 9 ss; *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 20 (1939) 145.

⁴ Izkopavanja so samo delno objavljena, *Das Ioanneum* I. c.; gradivo je v depoju Narodnega muzeja v Ljubljani in Narodni muzej v Ljubljani hrani tudi originalni načrt izkopanih objektov.

⁵ *Corolla memoriae E. Swoboda dedicata* (1966) 198 ss.

⁶ Objava v pripravi.

⁷ C. Deschmann, *MZK* 13 (1887) CXLIII; S. Jenny, *J dZK* 4 (1906) 279 ss; Premerstein-Rutar 11; W. Schmid, *Das Ioanneum* 6 (1943) 9 ss.

⁸ C. Deschmann o. c.

⁹ Kustos Sonji Petru se najlepše zahvaljujem za to, da mi je omogočila študij gradiva s Šmidovih izkopavanj. Drobne najdbe niso številne, so pa vse izrazito zgodnjeantične. Med keramiko je precej »rdečih sigilate«, fragment izrazito avgustejske sigilate (service I po Halternu), stena latenskega lonca z metličastim vrezom, nekaj zelo zgodnjih oljenk in še vrsta predmetov, ki imajo analogije s koroškega Štalenskega vrha (Magdalensberg).

¹⁰ *Mitteilungen des historischen Vereines für Krain* 11 (1856) 77; *Argo* 1 (1892) 40.

¹¹ *Varstvo spomenikov* 13—14 (1971), poročila za leto 1969. Izkopavali smo v oktobru in novembru l. 1969 in aprilu in maju l. 1970. V ekipi so poleg podpisane sodelovali študentje arheologije N. Jurgele, A. Ravnikar, B. Martinšek in B. Slapšak, ter preparator iz Pokrajine

skega muzeja v Ptujju J. Gojkovič. Za nadzor izkopavanj in strokovno pomoč pa se zahvaljujem kolegoma dr. P. Petruju in M. Slobetu.

¹² Konservator E. Pohl me je opozoril, da apneno vezivo v kisli ilovnati zemlji povsem razpade. Za informacijo se mu najlepše zahvaljujem.

¹³ C. Goudineau, *La ceramique aretine lisse*, *Melanges d'archeologie et d'histoire*, suppl. 6, *Bolsena IV* (Paris, 1968) 243, 238.

¹⁴ Slična fibula je tudi v Narodnem muzeju med gradivom s Šmidovih izkopavanj. Tip sam z vsemi različicami postavlja E. Patek, *Die Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen von Pannonien* (Dissertationes Pannonicae II 19, 1942) 87 s, v čas okrog začetka n. št.

¹⁵ Splošno o tej vrsti keramike: N. Lamboglia, *Atti del I. congresso internazionale di Studi Liguri*, 1950 (Bordighera 1952), 139—206; isti, *Istituto internazionale di Studi Liguri II*, Gli Scavi di Albintimilium e la cronologia della ceramica romana (Bordighera 1950) 65 ss; A. Bruckner, *Carinthia I* 153 (1963) 281 ss; C. Goudineau o. c.; za datacijo naše keramike posebej: G. Fiorentini, *Rivista di studi liguri* 29 (1963) 40 ss.

¹⁶ Glej opombo 13, 15.

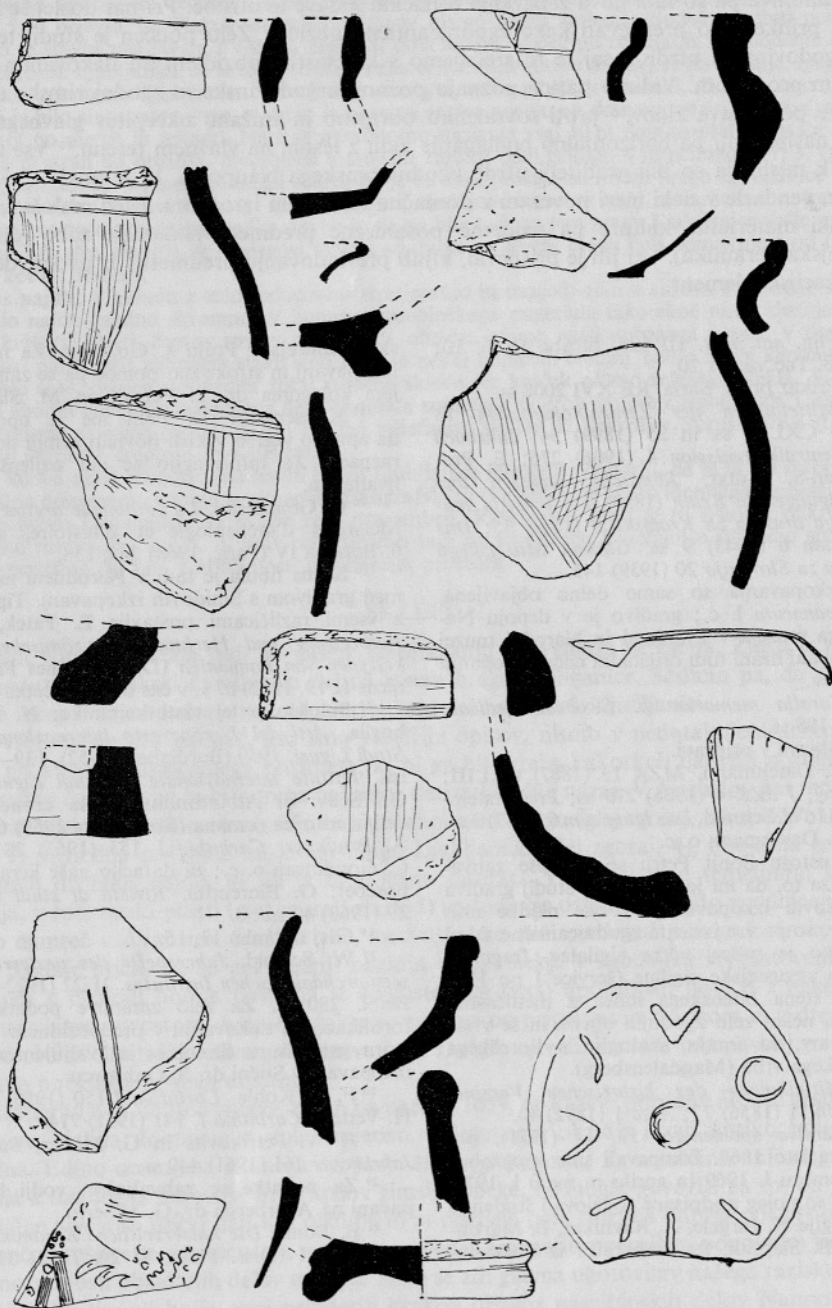
¹⁷ W. Schmid, *Jahreshefte des oesterreichischen archäologischen Institutes*, 21/22 (1922—24) Beibl. 280 ss. Za zelo zanimive podatke o fortifikaciji in tlakovanju v predobzidnem prostoru gradišča v Stični se zahvaljujem vodji izkopavanj v Stični dr. S. Gabrovcu.

¹⁸ F. X. Kohla, *Carinthia I* 150 (1950) 413; H. Vetter, *Carinthia I*, 141 (1951) 714.

¹⁹ H. V. Petrikovits in G. Müller, *Bonner Jahrbücher* 161 (1961) 449 ss.

²⁰ Za podatke se zahvaljujem vodji izkopavanj na Auerbergu dr. G. Ulbertu.

²¹ E. Bonis, *Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien* 1 (Diss. Pann., II 20, 1942) 37 ss.

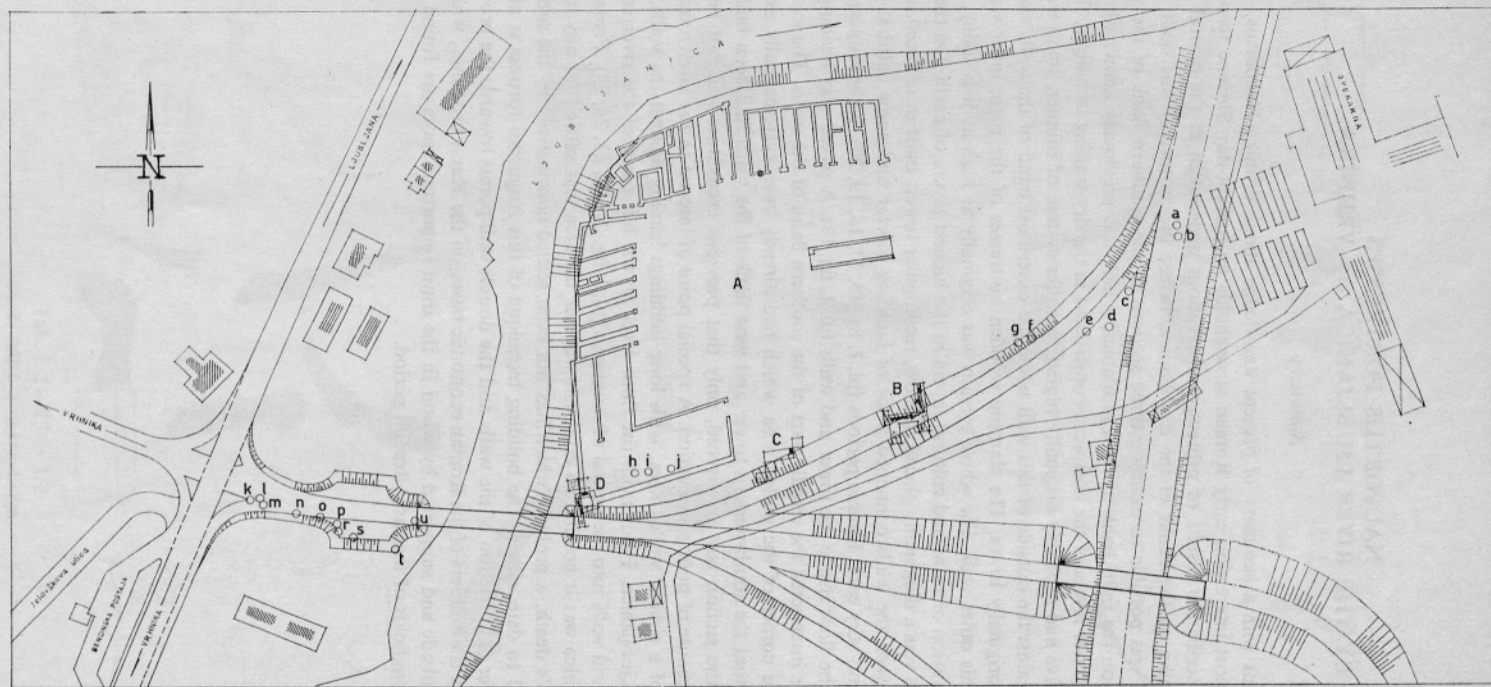

Tab. I. 1—25 = 1/2
 Pl. I. All 1/2 natural size

NAUPORTUS FORTRESSES BY THE RIVER LJUBLJANICA AT VRHNIKA

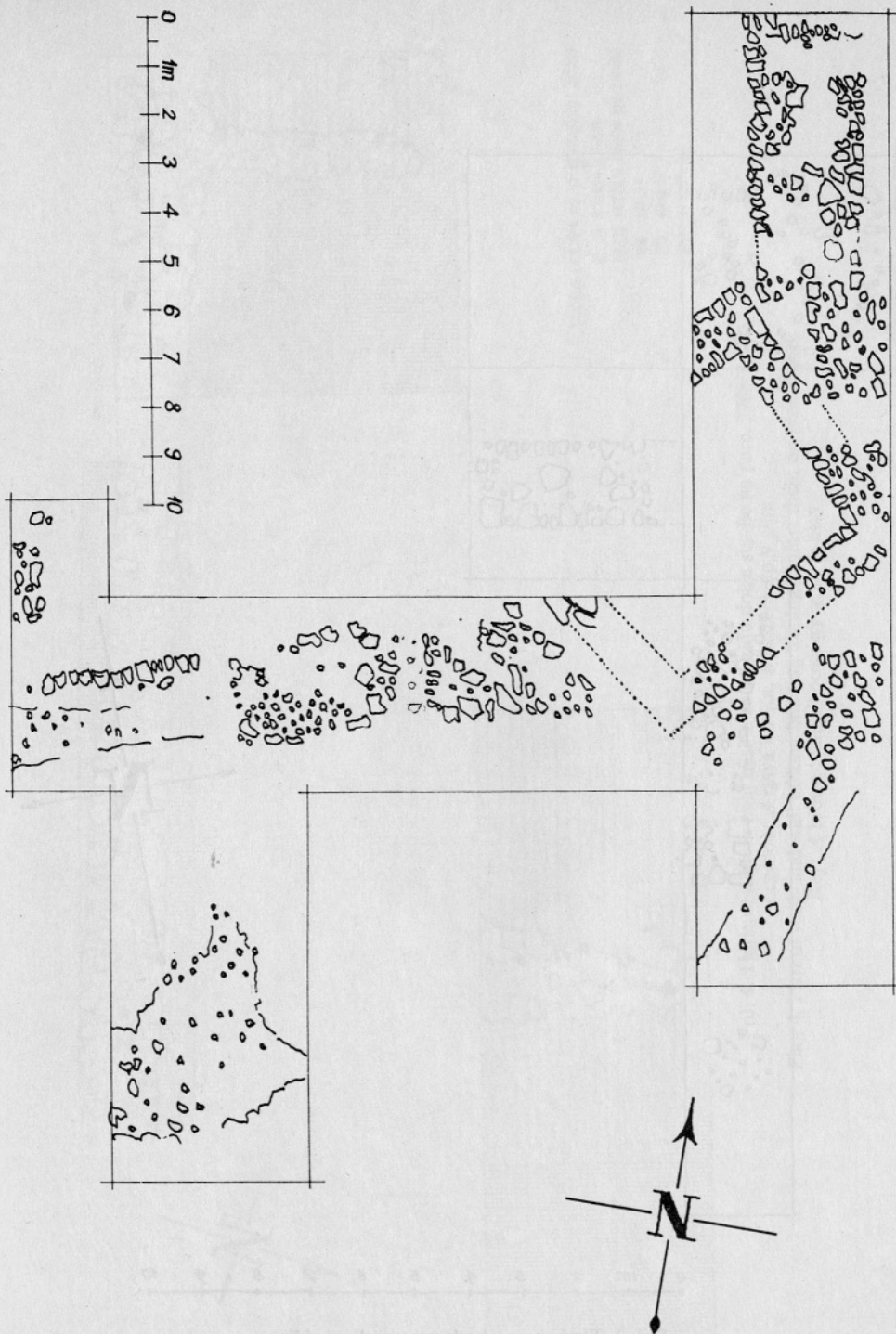
Summary

The article begins with a summary of present knowledge about Vrhnika-Nauportus, without doubt one of the most interesting early Roman strongholds on present-day Slovene territory. It then goes on to describe the results of protective excavations undertaken at the central part of archaeological Vrhnika on the banks of the Ljubljanica, before the motorway was built. During these excavations it was possible to examine three sections of the southern flank of the walls of a large walled area on the right bank of the Ljubljanica, which was previously known about. We established that the lower layers of the wall were constructed in the dry-walling technique, the inner side was more massive and probably originally higher; a coffer system of thinner, small walls and earth filling leant against the outside of this wall while the outermost band of the walls was wider and probably also originally lower. The slanting wooden buttresses of the main inner wall were supported against this outer wall. The whole terrain was originally as high as it is today, so that there is little preservation of ruins and cultural layers in the highest layers of earth. On the south-east side of the walls was a diagonally placed, hollow, rectangular tower, built of or faced in wood. The filled dyke between the walls contained a lot of building mortar and some cultural remains from the Hallstatt and very early Roman periods (pl. I, fig. 15, 17, 18, 19, 20), while Augustan sigillata was found on the floor inside the tower and walls (pl. I, fig. 13). A paved way heading southwards probably later intersected the middle part of the southern flank of the walls. The excavation of the south-western corner of the walled area which had already been systematically excavated previously, showed that the south-western tower and west flank of the walls had been built in the same technique as the section now uncovered, only that previous excavators had not been able to observe details because of poor preservation. A special point of interest in the latest excavations was the discovery of a similar walled area, with long buildings leaning against the walls, on the other bank of the Ljubljanica. Finds from the floor level on the left bank of the river served to place the buildings and walls into the period of Augustus (pl. I, fig. 21, 22, 23, 24, 25). From neither bank of the Ljubljanica was it possible to establish whether the area was settled for any length of time after Augustus's death, a problem which has not been settled conclusively by the archaeological finds published to date, either. The building technique of this Augustan fortress is also very interesting. The coffer construction of the walls and the double wall points towards the pre-Roman tradition followed by the builders of the Roman economic bases on the Karst crossings, while walls reinforced on the outside and supported by wood in the most important spots are found in pure Roman military strongholds of the early Roman period.

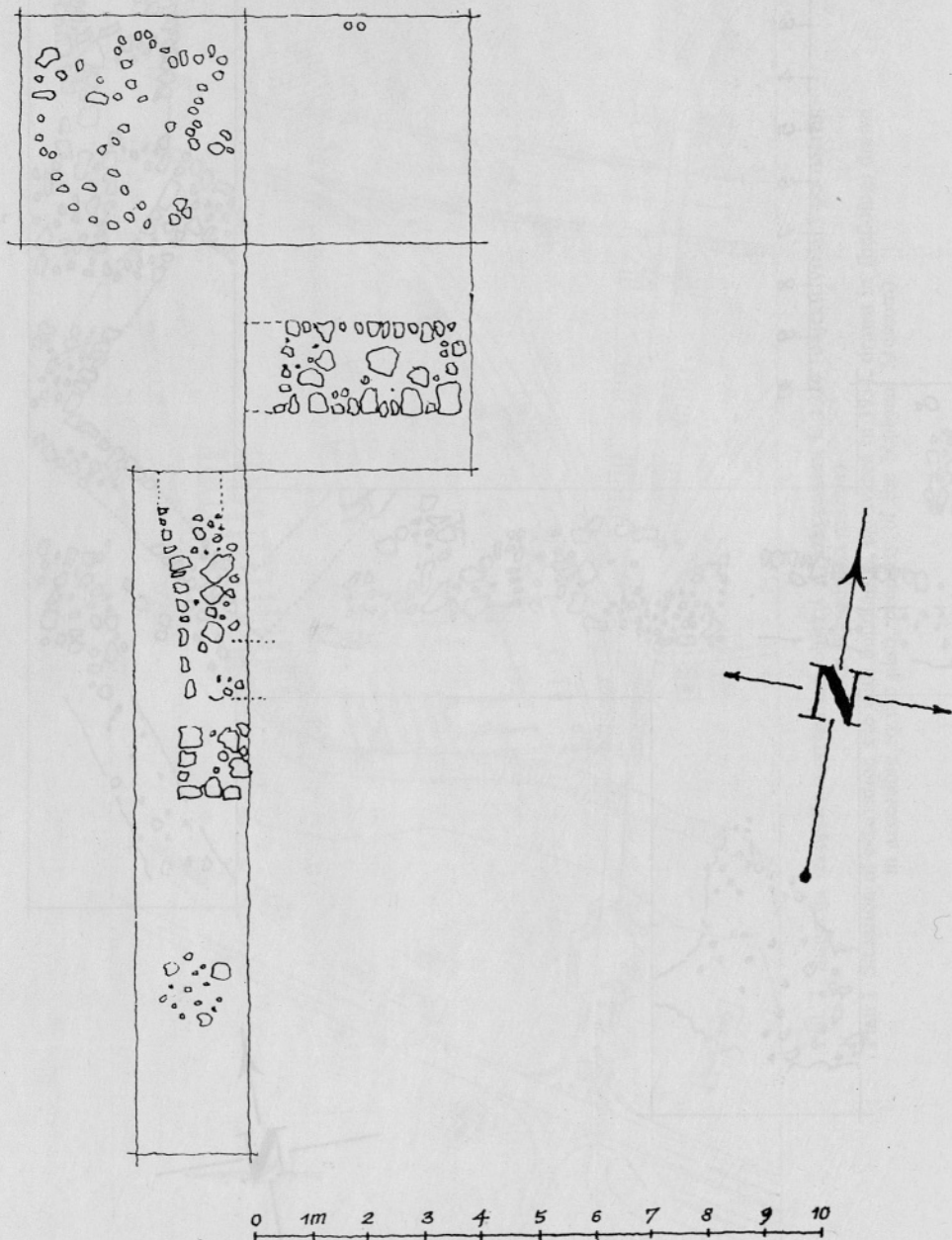

Pril. 1. Situacija izkopišča z vrisanimi objekti A, izkopanimi l. 1934 (objekti vrisani po načrtu, last Narodnega muzeja)

Plan 1. Situation of excavation site with building A, excavated in 1934, drawn in (buildings drawn in according to the plan, property of the National Museum)

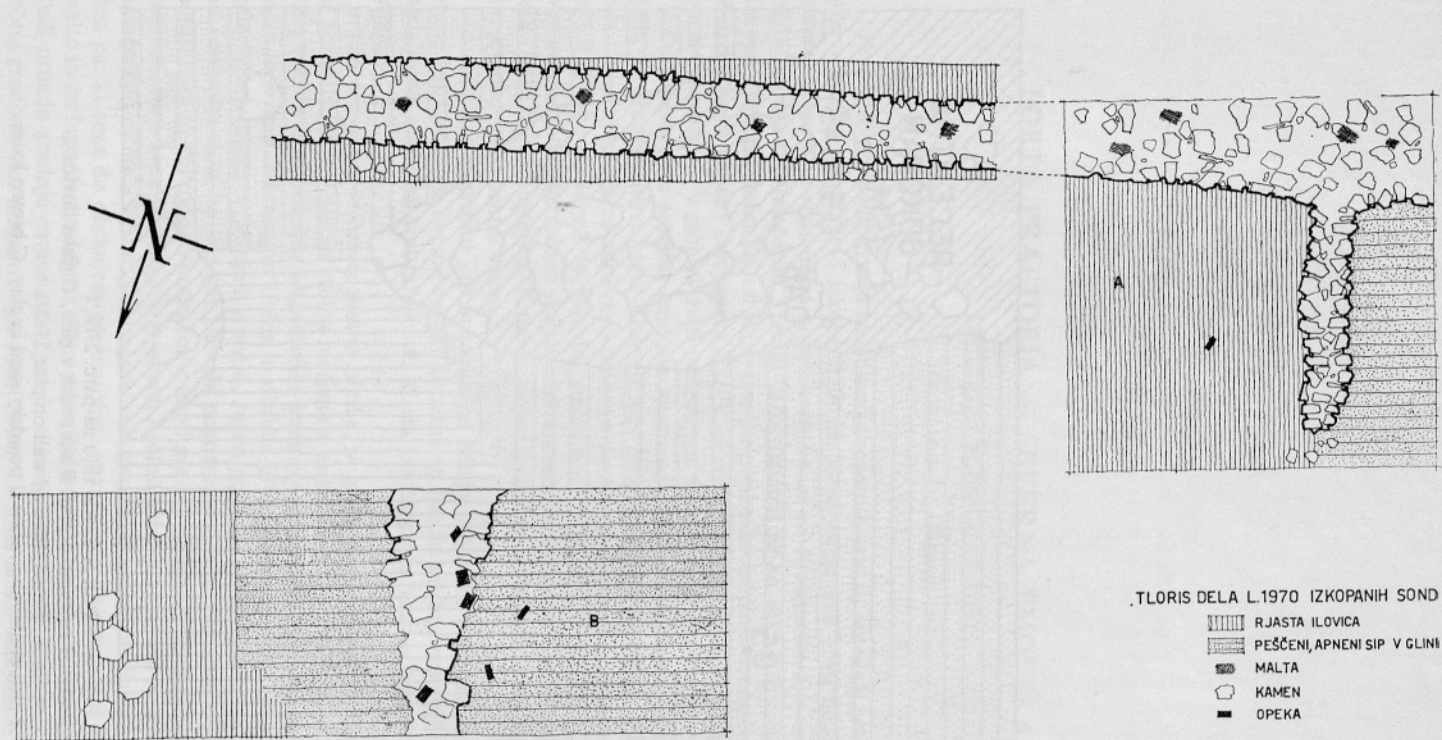

Pril. 2. Tloris jugovzhodnega vogala obzidja na parc. 1065
 Plan 2. Plan of south-east corner of walls on plot 1065

Pril. 3. Tloris jugozahodnega vogala obzidja

Plan 3. Plan of south-east corner of walls

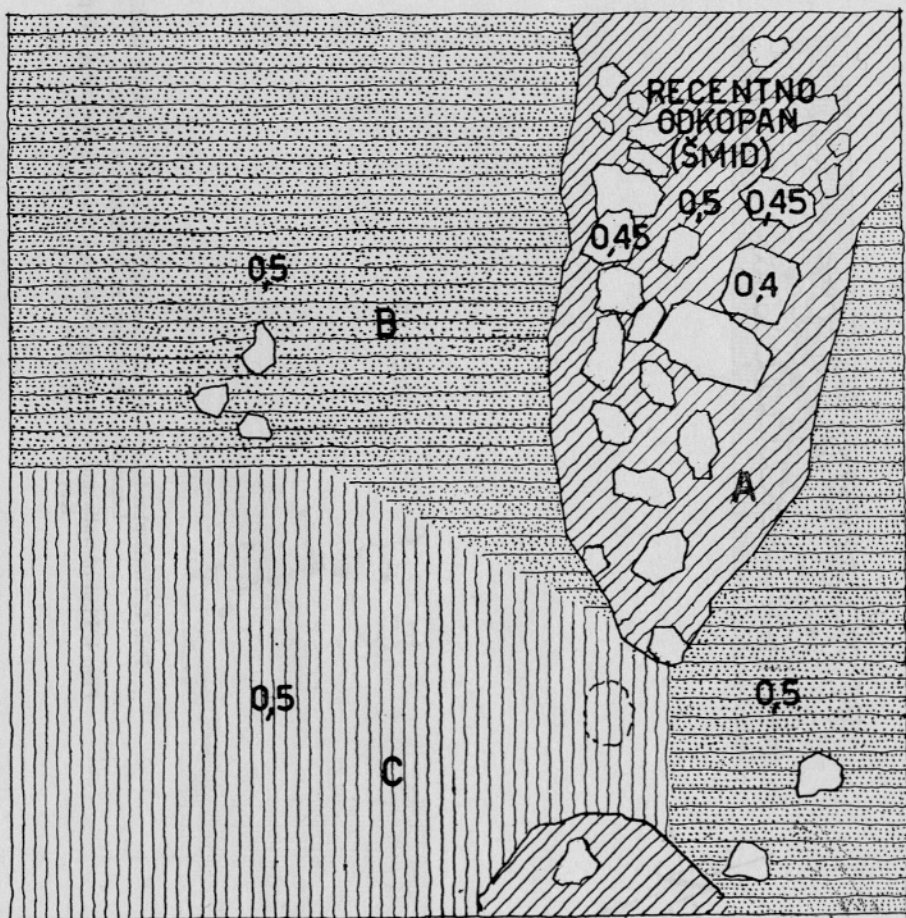

Pril. 4. Tloris obzidja in nanj naslonjenega zidu dolge stavbe na parc. 2768/1

Legenda: *A* rjava ilovica, *B* peščeni sip v glini

Plan 4. Plan of walls and wall of long building leaning against them on plot 2768/1

Key: *A* brown loam, *B* powdery sand in clay

Pril. 5. Tloris zidu na parc. 2768/1

Legenda: *A* ruševinska prst, *B* sip peska v glini, *C* rjava ilovica

Plan 5. Plan of wall on plot 2768/1

Key: *A* earth containing ruins, *B* powdery sand in clay, *C* brown loam